

3.

Prilagoditve za posebne skupine študentov

---

doc. dr. Mojca Poredoš,
asist. dr. Romina Plešec Gasparič,
doc. dr. Milena Košak Babuder

Netradicionalni študenti so študenti s specifičnimi izobraževalnimi potrebami, ki lahko s prilagoditvami oz. drugačnim načinom dela dosežejo rezultate, primerljive z rezultati njihovih vrstnikov. Med njimi je največja skupina študentov, ki ima v študijskem procesu učne težave, ki jih podobno kot pri učencih v osnovni in dijaki v srednji šoli (Magajna idr., 2008) lahko razdelimo v tri tipe oz. skupine.

Pri prvem tipu so **vzroki učnih težav primarno v posamezniku**, npr. nevrološke različnosti (specifične učne težave in primanjkljaji na posameznih področjih učenja), dolgotrajna bolezen, slepota oz. slabovidnost, gluhotata oz. naglušnost, gibalna oviranost, govorno-jezikovne težave, avtistične motnje itd.

Vzroki drugega tipa učnih težav so v **kombinaciji oz. vzajemni interakciji med dejavniki znotraj posameznika in dejavniki okolja**. Dejavniki znotraj posameznika prispevajo k večji ranljivosti študenta, težave pa se pojavijo le, če okolje ni načrtovano in usposobljeno za ustrezno obravnavo teh ranljivosti. V to skupino lahko umestimo čustvene in vedenjske težave ter nekatere težave s področja duševnega zdravja.

V tretjo skupino pa uvrščamo predvsem učne težave, katerih **vzroki so primarno v študentovem okolju**. V to skupino spadajo težave, povezane z ekonomsko prikrajšanostjo oz. revščino, težave, povezane z nepoznavanjem jezika (npr. begunci, študenti tujci, študenti na izmenjavi), težave, povezane s trajnejšimi stresnimi dražljaji v okolju (npr. izredne socialne razmere), težave, povezane s specifično socialno vlogo ali situacijo (npr. zaposleni študenti, študenti starši). Skupine študentov, katerih težave izvirajo iz okolja, pogosto ne potrebujejo posebnih prilagoditev z vidika dostopnosti, posebno pozornost pa je treba nameniti dosegljivosti virov in študijskega procesa, tako v časovnem (npr. dlje časa dosegljivo gradivo, prilagoditve glede časovne organizacije obveznosti) kot ekonomskem smislu (npr. dostopnost brezplačnih virov, možnost opravljanja študijskih obveznosti na daljavo).

Med posameznimi skupinami in učnimi težavami pa je pogosto tudi sopojavljanje oz. komorbidnost. Primanjkljaji pri večini navedenih skupin delno ali v celoti spadajo med nevidne

primanjkljaje, zato se pogosto zgodi, da se ne zavedamo posebnih potreb študentov, dokler z njimi ne stopimo v stik.

Netradicionalni študenti oziroma študenti s specifičnimi izobraževalnimi potrebami so izjemno heterogena skupina z zelo raznolikimi potrebami, zato ni nujno, da bo to, kar ustreza enemu posamezniku, ustrezalo vsem. Ne le to, netradicionalni študenti so si lahko v potrebah celo povsem nasprotni – to, kar ustreza enemu, bo za drugega lahko pomembna ovira. Zato je sicer pomembno, da formalno poznamo prilagoditve, vendar ob zavedanju, da se moramo pri posameznem konkretnem primeru vedno znova odločati in skupaj s študentom dogovarjati, katere prilagoditve uporabiti, da bi bile smiselne in čim bolj učinkovite (Vrhovski in Pulec Lah, 2022). Poleg poznavanja posebnih potreb študentov in načinov, kako jim lahko prilagodimo študijski proces in opravljanje študijskih obveznosti, pa je ključnega pomena tudi naš odnos do netradicionalnih študentov in osredotočenost na njihova **močna področja** (Košak Babuder idr., 2018; Jakšič Ivačič idr., 2020).

Skladno z naravo težav pri posamezni skupini netradicionalnih študentov oziroma študentov z drugačnimi izobraževalnimi potrebami je smiselno nameniti posebno pozornost posameznim vidikom in delom študijskega procesa. Študijski proces je sestavljen iz več delov. V grobem pa ga lahko razdelimo na procese pridobivanja znanja (poučevanje in učenje) ter procese preverjanja in ocenjevanja znanja. V skladu s to delitvijo je smiselno ločevati tudi prilagoditve, in sicer prilagoditve učenja in poučevanja ter prilagoditve pri preverjanju in ocenjevanju znanja. Zelo verjetno je, da bodo študenti z drugačnimi izobraževalnimi potrebami potrebovali oboje. Smiselne prilagoditve v praksi običajno vključujejo nekatere fizične spremembe v prostoru (npr. lokacija študenta) ter prilagoditve, namenjene izboljšanju metodologije poučevanja, boljši dostopnosti informacij, uporabi različnih vrst in oblik gradiv, povezavi s človeškimi viri (študentski pomočnik) in tehnologijo (približanje gradiva in informacij prek digitalne platforme, uporaba računalnikov itd.), pa tudi prilagodljivost glede časa ali vrste preverjanja naučenega oz. izkazovanja učnih izidov.

Študij in študijska gradiva lahko prilagajamo za vsako posamezno skupino študentov s posebnimi potrebami in posebnimi statusi, ki spadajo med netradicionalne skupine študentov, lahko pa uporabimo bolj splošen pristop, saj so nekatere prilagoditve skupne večjemu številu študentov. Visoko raven inkluzivnosti in dostopnosti študija za vse študente nam na primer omogoča upoštevanje **univerzalnega modela za učenje** (CAST, 2018). V skladu z univerzalnim modelom za učenje je učna vsebina predstavljena na vključujoč način vsem, ne le študentom z drugačnimi izobraževalnimi potrebami. Študenti si lahko prilagodijo vsebine glede na potrebe, možen pa je tudi več kot en način interakcije z učnim gradivom, kar jim omogoča uporabo močnih področij za premagovanje šibkosti. Tak način dela pomaga razvijati njihovo pozitivno samopodobo in zmanjšuje stigmatizacijo. V skladu z univerzalnim modelom za učenje pedagoški delavci zagotavljajo vsebine ali gradiva v različnih oblikah, ponujajo več možnosti in načinov za izkazovanje znanja ter uporabljajo različne načine motiviranja študentov (CAST, 2018; Kelly, 2014, v Košak Babuder idr., 2022).

Če želimo povečati dostopnost študijskega procesa za vse, je priporočljivo, da:

- sproti ali ob koncu posamezne enote preverimo, ali potrebujejo dodatno razlago oz. pomoč pri usvajanju vsebin;
- ponudimo dodatno individualno pomoč in dodatne individualne konzultacije;
- omogočimo snemanje ali zvočno snemanje predavanj oz. študijskega procesa ter dostop do prepisov predavanj;
- omogočimo uporabo posebnih pripomočkov (npr. prenosni računalnik, računalnik z Braillovo vrstico ali programska povečavo, zvočno podporo, program za prepoznavanje govora in zapisovanje, prilagojene tipkovnice, elektronsko povečevalo, lupe, ustrezna pisala, žepni računalnik, prilagojen pribor za geometrijo, specifična programska oprema ipd.);
- omogočimo možnost opravljanja določenih nalog in vaj doma (delna oblika e-učenja) oz. opravičimo odsotnost ali zmanjšamo obvezno prisotnost pri študijskih obveznostih iz opravičenih razlogov;

- prilagodimo način opravljanja praktičnega pedagoškega usposabljanja (hospitacij, nastopov, terenskega in laboratorijskega dela, prakse) zmožnostim študenta;
- posredujemo gradivo po eni platformi ali pa obstoječe platforme smiselno povežemo (npr. spletno učilnico in MS Teams).

Pri pripravi in izboru gradiv je pomembno, da upoštevamo splošne nasvete za večjo inkluzivnost, ki omogočajo dostopnost gradiv za večino študentov, ki so podrobneje opisani v poglavju 4. Pri tem je smiselno, da pomislimo na (Jakšič Ivačič idr., 2020):

- vnaprejšnje posredovanje ali objavo študijskih gradiv. To bo študentom omogočilo, da si bodo gradivo lahko prilagodili glede na potrebe in se na predavanje kakovostno pripravili;
- posredovanje gradiva v obliki, ki omogoča prilagajanje. Izogibamo se pošiljanju skeniranih in fotografiranih gradiv ter gradiv v formatih, ki ne omogočajo pretvorbe v drugačen format oziroma prilagajanje oblike;
- prilagoditev oblike gradiva;
- večpredstavnost in raznolikost gradiv. Študentom omogočimo dostop do različnih tipov gradiv (npr. v obliki besedila, videoposnetka, zvočnega posnetka, konkretnih materialov). Ponudimo jim dodatna gradiva, ki jim omogočajo boljše razumevanje, večjo prilagoditev potrebam in večjo interakcijo z gradivi;
- pri pisnih gradivih smo pozorni na njihovo obliko in vsebino. Uporabljamo brezserifni tip pisave (npr. Arial, Calibri, Verdana) v primerni velikosti (minimalna pisava za Wordove datoteke naj bo 12, za predstavitve v PowerPointu pa 24). Izogibamo se podčrtovanju besed, poševnemu tisku in zapisu besedila samo z velikimi tiskanimi črkami, saj je to težje berljivo. Izjema je navajanje referenčne in citirane literature, če tako določa izbran stil citiranja. Pomembne dele oziroma poudarke zapišemo krepko. Zagotovimo dobro strukturo besedila, ki bralcu olajša navigacijo skozi besedilo. Besedilo oziroma vsebine naslovimo, strani oštevilčimo in poravnamo levostransko;

- besedilo postavimo na enobarvno ozadje, katerega barvo lahko posameznik spreminja sam. Izogibamo se rabi grafik, animacij in vodnega tiska na ozadju besedila;
- slike, tabele in hiperpovezave opremimo s kratkimi opisi oziroma pojasnili;
- zagotovimo slike visoke ločljivosti in v formatu, ki omogoča povečevanje (npr. svg ali png);
- smernice za pripravo besedil upoštevamo tudi pri pisanju elektronske pošte;
- videoposnetke in avdiovsebine opremimo s podnapisi, če je to mogoče. Videoposnetke, ki ne vključujejo govora, opremimo z besedilnimi opisi, da so dostopni tudi za študente s slepoto in slabovidnostjo.

Pri ocenjevanju in preverjanju znanja je posebno pomembno, da **ne znižujemo svojih zahtev in pričakovanj**, temveč razmišljamo o tem, **kako povečati veljavnost, objektivnost in občutljivost ocenjevanja**. To lahko dosežemo tako, da razmislimo o:

- možnosti posredovanja pisnih izdelkov v elektronski obliki brez posebnih zahtev po oblikovanju (npr. velikosti pisave);
- opravljanju študijskih obveznosti na način, ki posamezniku najbolj ustreza (npr. individualno, skupinsko, v paru s študentom (tutorjem), ki nima statusa študenta s PP);
- možnosti prilagoditve časovnih rokov in daljšega časa za opravljanje obveznih vaj, seminarских in domačih nalog;
- možnosti izrednih izpitnih rokov, izbire oblike preverjanja in ocenjevanja znanja (npr. pisno, ustno, v več delih, individualno) ter podaljšanem času za opravljanje izpita;
- zagotovitvi posebnega prostora za opravljanje izpita ter prilagoditvi prostora in opreme (npr. možnost opravljanja izpita na (prenosnem) računalniku, s pomočjo prilagojene strojne in programske opreme ter z uporabo posebnih pripomočkov);
- opravljanju izpita s pomočjo pomočnika.

Prilagajanje študija in študijskih gradiv raznolikim potrebam študentov, še posebno če jih ne poznamo dobro, je zahteven proces, na katerega morajo biti ustrezno pripravljene tako administrativni kot pedagoški delavci. Pri prilagajanju študijskega procesa posamezniku se čim bolj izogibajmo domnevam o tem, kaj oseba zmore in kaj ji ustreza. Posameznika vključujemo pri oblikovanju prilagoditev, ga upoštevajmo kot »eksperta« za njegove težave in ga spodbujajmo k samozagovorništvu, ki je nujna veščina za uspešen študij. Študenti še posebno na začetku študija oz. ob prehodu potrebujejo več podpore. Smernice za povečanje dostopnosti študijskega procesa posameznim skupinam netradicionalnih študentov so tako vodilo za usmerjanje razmišljanja pri pripravi in prilagoditvah študijskega procesa. Temeljijo na ključnih vprašanjih, ki si jih zastavljamo, kadar se želimo ustrezno prilagoditi posameznemu študentu ali skupini študentov: kdo so ti študenti, zakaj potrebujejo prilagoditve, kako povečati dostopnost študijskega procesa, (e-)gradiv in kako prilagoditi opravljanje študijskih obveznosti. Pripravljene so tako, da podajajo zgolj ključne informacije in usmeritve, zato smo jih opremili s povezavami do drugih kakovostnih virov, kjer lahko pridobite bolj podrobne informacije o posamezni skupini študentov in njenih potrebah.

V sodobnem svetu in ob poplavi različnih digitalnih sredstev in podporne tehnologije, ki nam olajšajo različne vidike življenja in komunikacijo, ne smemo pozabiti na človeški dejavnik. Informacijsko-komunikacijske tehnologije so zgolj medij, ki nam omogoča komunikacijo. Vsebinsko te komunikacije in predvsem način pa še vedno oblikujemo ljudje, ki moramo biti pozorni na to, da smo potrpežljivi, občutljivi in dovolj ozaveščeni o težavah, s katerimi se spoprijemajo netradicionalni študenti. Pri doseganju tega pa vam bodo v pomoč tudi te smernice.

3.1 Študenti s primanjkljaji na posameznih področjih učenja

Kdo so študenti s PPPU

Študenti s primanjkljaji na posameznih področjih učenja (v nadaljevanju: PPPU) so študenti, ki imajo izrazite specifične učne težave zaradi znanih ali neznanih motenj oziroma razlik v delovanju osrednjega živčnega sistema. Te motnje oziroma razlike se kažejo kot primanjkljaji in motnje na področju psiholoških procesov in predelovanja informacij (tj. pozornost, spomin, mišljenje, jezikovno procesiranje, socialna kognicija, koordinacija, časovna in prostorska orientacija), težave pri uporabi osnovnih akademskih veščin (tj. branje, pisanje, pravopis, računanje) ter kognitivnih in metakognitivnih strategij (tj. organiziranje in strukturiranje informacij ter načrtovanje in spremljanje procesa učenja). Primanjkljaji se pojavljajo kljub povprečnim, nadpovprečnim ali močno nadpovprečnim intelektualnim sposobnostim in vztrajajo vse življenje (Košak Babuder idr., 2018). Posledice težav pri branju in pisanju oziroma drugih primanjkljajev na posameznih področjih učenja so lahko obsežne in segajo preko akademske uspešnosti, saj vplivajo na poklicne možnosti, osebno počutje in tudi na duševno zdravje posameznikov (Košak Babuder in Javornik, 2022).

Specifične učne težave delimo v dve glavni skupini, ki vključujeta specifične primanjkljaje na **ravni slušno-vizualnih procesov**, ki povzročajo motnje branja (disleksija), pravopisne težave (disortografija) in druge učne težave, povezane s področjem jezika, in na **ravni vizualno-motoričnih procesov**, ki povzročajo težave pri pisanju (disgrafija), matematiki (spacialna diskalkulija), načrtovanju, izvajanju praktičnih dejavnosti (dispraksija) in socialnih veščin, npr. neverbalne specifične učne težave (Magajna idr., 2008).

Zakaj potrebujejo prilagojeno in dostopno izvedbo študijskega procesa in gradivo

Študenti s primanjkljaji na posameznih področjih učenja pri izvajanju nekaterih ne povsem avtomatiziranih veščin uporabljajo več zavestnega napora, kar je zanje dodatna miselna obremenitev, zlasti v stresnih okoliščinah in ob utrujenosti. Pri študentih s primanjkljaji na posameznih področjih učenja lahko opazimo oteženo, okrnjeno in spremenjeno razumevanje (prebrane) vsebine. Težave se lahko pojavijo pri določanju pomembnosti posameznim informacijam, povezovanju in sintetiziranju vsebin ter gradnji pomena. Študente s PPPU lahko njihovi primanjkljaji pomembno ovirajo pri pridobivanju znanja z nekaterimi gradivi in metodami ter izkazovanju znanja pod običajnimi pogoji. Prilagoditve učnega procesa in gradiv jim omogočajo premagovanje teh težav.

Kako povečati dostopnost med študijskim procesom

- Prilagodimo obliko in vsebino gradiva.
- Jasno strukturiramo učne enote (napoved ciljev, pomembnih konceptov in vsebin, novi izrazi, jasna razlaga, na koncu povzetek vsebine).
- Če je mogoče, posredujemo gradiva/povzetke vnaprej, da si jih študent lahko prilagodi in dopolnjuje med predavanji.
- Pri podajanju informacij in navodil smo čim bolj jasni in dosledni.
- Uporabljamo metode in tehnike poučevanja, ki omogočajo veččutno učenje. To študentom omogoča, da pri učenju uporabijo lastna močna področja, in olajša učenje, saj se hkrati aktivira več senzornih kanalov (npr. sluh, vid, dotik in gibanje), kar olajša osmišljanje novih informacij.
- Omogočimo uporabo podporne IKT (npr. računalnik, tablica, bralnik, narek itd.).

Kako povečati dostopnost gradiv

Oblika gradiva

- Med ozadjem in črkami uporabimo močan kontrast. Ozadje naj bo enobarvno, izogibajmo se grafičnim ozadjem, pisanju čez fotografije, vodnemu tisku ipd.
- Uporabljamo brezserifni tip pisave (npr. Arial, Calibri, Verdana) v primerni velikosti (minimalna pisava za Wordove datoteke naj bo 12, za predstavitve v PowerPointu pa 24). Izogibamo se podčrtovanju besed, poševnemu tisku in zapisu besedila samo z velikimi tiskanimi črkami, saj je to težje berljivo. Izberemo raje male tiskane črke. Pomembne dele oziroma poudarke zapišemo krepko.
- Uporabimo večje razmike med vrsticami in presledke med odstavki.
- Struktura in oblika besedila naj bosta poenoteni.
- Prosojnice naj ne bodo prenatrpane z besedilom.

Vsebina gradiva

- Bogate vsebine podajajmo jasno, jedrnato in zgoščeno. Uporabljajmo krajše povedi.
- Besedila oz. gradiva naj bodo dobro vsebinsko strukturirana, nedvoumna in krajša. Daljša besedila razdelimo v smiselne odstavke in jih po potrebi opremimo z grafičnimi oz. slikovnimi oporami (npr. tabele, grafi, miselni vzorci itd.), večstavčne povedi in povedi z vrinjenimi stavki predstavimo z enostavčnimi povedmi.
- Omogočimo večpredstavnost gradiv ali izbiro gradiva v različnih predstavnostih (avdio, video).

Kako prilagoditi opravljanje študijskih obveznosti

- Navodila podajajmo v preprostih in krajših povedih. Bodimo pozorni na strukturiranost in jasnost navodil.
- Omogočimo daljši čas za pripravo na izpit, za oddajo pisnih izdelkov in pisanje izpita.

- Razmislimo o uporabi različnih načinov ali oblik preverjanja znanja (npr. možnost krajših odgovorov, ustni izpiti ipd.).
- Ponudimo študentu pomoč pri iskanju študenta tutorja, ki mu lahko pomaga z orientacijo in razporeditvijo študijskih obveznosti.
- Ne ocenjujmo pisave, črkovanja, slovničnih struktur, stavčnega reda in rabe ločil.
- Omogočimo jim uporabo podporne IKT (npr. črkovalnikov, predlogov, žepnih računalnikov, tabel in vnaprej dovoljenih formul).

3.2 Študenti z govorno-jezikovno motnjo

Kdo so študenti z govorno-jezikovno motnjo

Govorno-jezikovne motnje se kažejo kot težave pri govornem izražanju oziroma uporabi jezika, kar vodi do težav v komunikaciji. Študenti z govorno-jezikovnimi motnjami so skupina študentov s posebnimi potrebami, ki je izrazito heterogena. Težave se lahko primarno pojavljajo na področju govora (napačna ali motena izgovorjava posameznih glasov, neprimerna hitrost ali tekočnost govora in glasu) ali jezika (težave na področju izražanja, razumevanja in uporabe jezika, ki se pojavijo tudi zaradi napak v strukturi in pomenu stavkov), pridružujejo pa se tudi težave na področju spoznavnih sposobnosti (pozornost, spomin, višji spoznavni procesi in izvršilne funkcije). Težave z govorom lahko naprej vplivajo na pojavnost sekundarnih, manj učinkovitih komunikacijskih vedenj ter pojavljanje negativnih čustev in psihosomatskih reakcij.

Zakaj potrebujejo prilagojeno in dostopno izvedbo študijskega procesa in gradiva

Jezikovna komunikacija je pomemben del študijskega procesa, zato je lahko vsaka govorna in jezikovna težava oz. motnja dejavnik tveganja za študijsko in socialno uspešnost. Ustrezne rešitve oziroma prilagoditve študentu omogočajo, da lahko kakovostno dostopa do informacij, uspešno študira in razvija svojo poklicno pot.

Kako povečati dostopnost med študijskim procesom

- Pri podajanju vsebin ali navodil uporabljamo krajše in jasne povedi.
- Pozorni smo, da govorimo sproščeno, naravno, vendar počasi in z dovolj premori.
- Neznane pomembne strokovne besede pojasnimo, posredujemo vnaprej ali zapišemo na tablo.
- Preverjamo razumevanje posredovanih informacij in povzemamo povedano.
- Študentom dopustimo, da sami oblikujejo povedi, končajo svoje pripovedi ali besedila. Ne govorimo namesto njih, ne zaključujemo njihovih povedi ali jim ponujamo besed. Pozorni smo na vsebino njihovega sporočila, ne na način njegovega govora.
- Študentom omogočimo več časa za oblikovanje odgovora.
- Razvijamo in spodbujamo komunikacijske veščine in veščine poslušanja pri vseh študentih. Na rabo kakovostnih komunikacijskih veščin jih opozorimo tudi pred skupinskim delom.

Kako povečati dostopnost gradiv

- Poenotimo strukturo in obliko besedila. Besedila oz. gradiva naj bodo dobro strukturirana, nedvoumna in krajša.
- Ne znižujemo zahtevnosti vsebine, ampak kompleksno vsebino podamo v enostavnem in preprostem jeziku, jasno, jedrnato in zgoščeno. Uporabljamo krajše povedi.
- Prosojnice naj ne bodo prenatrane z besedilom.
- Če je mogoče, posredujemo gradiva/povzetke vnaprej v elektronski obliki, da si jih študent lahko prilagodi in jih dopolnjuje med predavanji.
- Omogočimo uporabo podporne IKT (npr. računalnik, tablica, bralnik, narek itd.).

Kako prilagoditi opravljanje študijskih obveznosti

- Omogočimo več časa za izvajanje različnih aktivnosti (govorni nastopi, predstavitve seminarske naloge, branje, razumevanje, zapisovanje, vaje), za izkazovanje znanja oziroma preverjanje in ocenjevanja znanja (do 100 % podaljšan čas pri izpitih).
- Način spraševanja in odgovarjanja prilagajamo študentovim potrebam. Omogočimo ustno preverjanje znanja namesto pisnih izpitov ali obratno – odvisno od potreb posameznika. Študentom je v pomoč tudi, če jih seznanimo s primeri vprašanj za izpit in primeri dobrih odgovorov.
- Pozorni smo pri oblikovanju vprašanj in preverjamo razumevanje vprašanj pri študentih. Vprašanja naj bodo jasna, razumljiva in enostavna. Omogočimo dovolj časa za razmislek.
- Omogočimo individualno opravljanje preverjanja in ocenjevanja znanja in po potrebi razpišemo izredni izpitni rok.
- Ne ocenjujemo pravilnosti zapisa oziroma omogočimo študentom, da pri pisnem odgovarjanju uporabljajo črkovalnike oziroma dajo svoja dela lektorirati.
- Dovolimo uporabo računalnika z zvočno podporo za opravljanje pisnih nalog za branje literature.
- Ne ocenjujemo tekočnosti govora in retoričnih spretnosti pri ustnih predstavitev oziroma nastopih, temveč vsebino povedanega.

3.3 Študenti z ADHD

Kdo so študenti z ADHD

Pri študentih z ADHD se kažejo težave z uravnavanjem pozornosti, nemirnosti in impulzivnosti. Pogosto tudi slabše izvršilno funkcionirajo, kar se kaže v slabšem študijskem uspehu in dosežkih. Težave imajo z začenjanjem in dokončanjem nalog, neorganiziranostjo, s pomnjenjem nalog, s pomnjenjem dejstev in pri pisanju daljših člankov ali reševanju zapletenih matematičnih nalog. Težave se pojavljajo

tudi na področju upravljanja časa, kar se kaže kot problem pravočasnega opravljanja nalog, v pripravah in načrtovanju prihodnosti ter določanju prednostnih nalog. Pogosto pa imajo tudi težave pri uravnavanju in obvladovanju čustev, kar jih ovira na socialnem področju, kaže pa se v njihovem slabem samospoštovanju. Nekateri simptomi ADHD lahko otežijo prijateljstva in druge odnose in prispevajo k slabi samopodobi. Študenti z ADHD potrebujejo podobne prilagoditve kot študenti s PPPU.

Zakaj potrebujejo prilagojeno in dostopno izvedbo študijskega procesa in gradiva

ADHD lahko študente ovira na učnem, emocionalnem, socialnem in delovnem področju. Kaže se kot težave z aktivacijo, uravnavanjem osredotočenosti, motiviranosti in kot manj učinkovita organizacija časa, obveznosti, gradiv, reševanja problemov itn.

Kako povečati dostopnost med študijskim procesom

- Jasno strukturiramo učno enoto: napoved ciljev, pomembnih konceptov in vsebin, novi izrazi, na koncu povzetek vsebine.
- Pazimo na obliko in vsebino gradiv (npr. besedil, posnetkov).
- Prosojnice naj ne bodo prenatrpane z besedilom. Navodila naj bodo kratka in jasna ter vnaprej podana.
- Dovolimo oz. omogočimo uporabo podporne tehnologije – IKT.
- Študentu pomagamo poiskati tutorja, ki mu lahko pomaga z organizacijo in razporeditvijo študijskih obveznosti.

Kako povečati dostopnost gradiv

- Če je mogoče, posredujemo gradiva/povzetke vnaprej, da jih študent lahko med predavanji dopolnjuje.
- Pazimo na obliko pisnih gradiv (kontrast, velikost, tip pisave, razmik, poravnava, dolžina povedi, postavitev slik itn.).

- Pazimo na vsebino pisnih gradiv (obseg, jedrnatost, jasnost, enostavnost).
- Omogočimo uporabo podporne tehnologije – IKT (npr. računalniki, tablice, bralniki, pametno pisalo).

Kako prilagoditi opravljanje študijskih obveznosti

- Omogočimo daljši čas za pripravo na izpit in oddajo pisnih izdelkov.
- Po potrebi dovolimo uporabo računalnika z IKT za opravljanje pisnih izpitov.
- Zagotovimo podaljšan čas za pisanje izpita.
- Omejimo število vprašanj na eni strani pri pisnem izpitu
- Po potrebi dovolimo uporabo žepnih računalnikov, tabel, vnaprej dogovorjenih formul.
- Ne ocenjujemo pisave, črkovanja, slovničnih struktur, stavčnega reda in rabe ločil.

3.4 Študenti z avtističnimi motnjami

Kdo so študenti z avtističnimi motnjami

Študenti z avtističnimi motnjami imajo kompleksno nevrološko razvojno posebnost, ki vpliva na to, kako dojemajo sebe in svet okoli sebe. Posebnosti se lahko kažejo v vedenju, komunikaciji, pri socialnih veščinah in učenju.

Zakaj potrebujejo prilagojeno in dostopno izvedbo študijskega procesa in gradiva

Imajo izrazito močna področja, vendar potrebujejo pomoč pri njihovem izkazovanju. Poleg avtistične motnje jih lahko ovira tudi sopojavnost drugih motenj (npr. ADHD, jezikovne motnje, čustveno-vedenjske težave itd.). Potrebujejo podporo pri načrtovanju, organizacijskih veščinah, socialnih interakcijah, obvladovanju impulzov, prepoznavanju in upoštevanju čustev, misli in pričakovanj drugih ljudi idr.

Kako povečati dostopnost med študijskim procesom

- Poskrbimo za primeren prostor (ni premočne svetlobe ali hrupa).
- Podpremo študentovo izvršilno funkcioniranje (podpora pri začetku dejavnosti in vztrajanju; podpora pri upravljanju časa; pomoč pri prepoznavanju čustev, misli drugih in odzivanju nanje; usmerjanje pozornosti ...).
- Bodimo strpni do vedenja študenta v predavalnici, pomagamo mu ga uravnati (npr. dovolimo materiale za senzorno integracijo – žogica za stiskanje itd.; interakcije z drugimi).
- Dovolimo uporabo prenosnega računalnika in drugih pripomočkov, npr. snemalnika zvoka in pretvornika v besedilo.

Kako povečati dostopnost gradiv

- Uporabljamo pastelne, in ne živih barv ter močnih kontrastov.
- Izražamo se preprosto, uporabljamo kratke povedi, alineje.
- Na spletnih straneh poskrbimo, da so preproste in pregledne, pri povezavah pa namesto gumbov uporabljamo opisne povezave.
- Študent naj ima dostop do gradiv vnaprej, na njemu prilagojen in dostopen način.

Kako prilagoditi opravljanje študijskih obveznosti

- Dajemo jasna, nedvoumna, zapisana navodila.
- Omogočimo individualno opravljanje obveznosti namesto dela v skupini.
- Omogočimo prilagojeno ali alternativno izvedbo pisnih in drugih obveznosti (npr. nastopi, predstavitve).
- Omogočimo daljši čas pri pripravi seminarskih nalog ter pisnem in ustnem izpitu.

3.5 Študenti s slepoto, slabovidnostjo oziroma okvaro vidne funkcije

Kdo so študenti s slabovidnostjo oziroma okvaro vidne funkcije

Slepi in slabovidni študenti oziroma študenti z okvaro vidne funkcije so si med seboj zelo različni. Težave imajo lahko z ostrino vida, vidnim poljem, gibljivostjo zrkla, delovanjem živčevja in možganov ter zaznavanjem svetlobe in barv.

Študenti, ki so slabovidni, imajo lahko težave z vidom na blizu ali daleč, lahko ne vidijo delcev slik ali vidijo samo del slike (centralni ali periferni).

Zakaj potrebujejo prilagojeno in dostopno izvedbo študijskega procesa in gradiva

Težave z vidom v procesu izobraževanja so precejšnja ovira, saj s pomočjo vida pridobimo večino informacij. Za slepe in slabovidne študente je zato učenje velik izziv, saj potrebujejo prilagojene informacije za aktivno sodelovanje v izobraževalnem procesu.

- **Slabovidni študenti** se za funkcioniranje v okolju primarno zanašajo na vid. Težko slabovidni študenti so lahko pri branju počasnejši, saj zaradi težav z vidom ne zmorejo brati običajnega tiska.
- **Študenti, ki so slepi z ostankom vida**, morajo uporabljati več senzornih poti. Nekateri vid uporabljajo pri učenju (s pomočjo različnih pripomočkov in tehnologije), drugim pa vid služi le za gibanje in orientacijo v prostoru, učijo pa se predvsem z uporabo slušne in tipne senzorne poti (uporabljajo Braillovo pisavo).
- **Študenti, ki so popolnoma slepi**, morajo pri življenju in študiju uporabljati druga čutila. Ti študenti pišejo in berejo v Braillovi pisavi in potrebujejo prilagojene učne pripomočke.
- **Študenti z okvaro vidne funkcije** imajo težave, kot so z vidno pozornostjo, z vidno kompleksnostjo, motnje pogleda in fiksacije ipd., ki se pojavljajo ob delno ali v celoti ohranjeni ostrini vida in vidnem polju ter so posledica obolenja in/ali delovanja osrednjega živčevja.

Kako povečati dostopnost med študijskim procesom

- Pomembno je, da vse ubesedimo. Ko stopimo v prostor, osebi prostor opišemo, pri čemer ne uporabljamo besed, kot so tu, tam, tja, temveč na vaši desni strani, pred vami, na robu mize itd. Podoben jezik uporabljamo tudi pri razlagi. Študenta opozorimo tudi na morebitne spremembe v okolju. Pri premikanju pa osebi lahko ponudimo roko za vodenje.
- Študent naj sedi na prostoru, s katerega se predavatelj dobro sliši in ni motečega hrupa ter je stran od vrat. Prostor naj bo primerno osvetljen in naj ne povzroča bleščanja. Študent naj sedi blizu vtičnice za električno napajanje za priključitev tehničnih pripomočkov (če jih uporablja).
- Komuniciramo neposredno z osebo s slepoto oziroma slabovidnostjo, ne z njenim spremljevalcem. Ko začnemo komunikacijo, osebo pokličemo po imenu in ji postavimo vprašanje. V diskusiji naj govori le ena oseba naenkrat.
- Govorimo razločno in počasi, da si študent lahko zapisuje. Če je mogoče, mu omogočimo in zagotovimo avdioposnetke predavanj.
- Vizualno prikazane informacije (slike, grafe, multimedijske predstavitve, tabelne slike) opišemo oziroma posredujemo opise študentu kot del gradiva.
- Študentu dovolimo, da od blizu spremlja demonstracije ali druge vizualne prikaze, ki jih tudi besedno opišemo.
- Posebno pozorni smo v primeru izvajanja obveznosti na daljavo, z različnimi spletnimi komunikacijskimi orodji, saj se močno opirajo na vizualno komponento. Upravljanje kompleksnih uporabniških vmesnikov, dostopnih menijev, gumbov, interaktivnih elementov in sledenje vizualnim namigom oz. navodilom je za slepe in slabovidne študente še posebej zahtevno.
- Omogočimo dodatno fizično, osebno in tehnično podporo.
- Spodbujamo medsebojno pomoč in sodelovalno učenje (skupinsko delo, delo v paru), saj prispeva k razvoju socialnih veščin, socialni interakciji in vrstniški opori.

Kako povečati dostopnost gradiv

- Gradivo oblikujemo tako, da zagotavlja dostopnost (primeren kontrast med besedilom in podlago, večja pisava, večji razmiki, ne preveč besed na eno drsnico, dobra struktura gradiva; dostopnost za bralnik). Besedilo strukturiramo s slogi, gradivo uredimo v korake oz. zaporedja, saj študentu to omogoča lažjo navigacijo po njem. Pri prilagajanju velikosti posameznih delov gradiva uporabimo najbolj optimalen format gradiv za posameznika, če je to mogoče (npr. pri tiskanju uporabite A4, ne A3 ali A2). Vključimo avdiogradiva in taktilna gradiva.
- Tabelam, grafom in drugemu slikovnemu gradivu dodelimo naslove, ki na kratko povzemajo vsebino, in opis.
- Tabele naj imajo enotno strukturo brez združenih celic, saj lahko to moti vrstni red branja za nekoga, ki uporablja bralnik zaslona.
- Omogočimo večpredstavnost gradiv in vsebine. Posamezno gradivo naj poleg vida vključuje tudi aktivacijo drugih čutil, npr. sluha in tipa.
- Gradiva posredujemo vnaprej in (če je mogoče) v elektronski obliki.

Kako prilagoditi opravljanje študijskih obveznosti

- Študentu omogočimo daljši rok za pripravo, ker je branje zvočnih ali elektronskih besedil počasnejše in izjemno naporno.
- Upoštevajmo, da je potreben čas, da se gradivo pretvori iz tiskane v zvočno ali elektronsko obliko, preden se študent lahko začne učiti oziroma raziskovati gradivo za seminarsko nalogo.
- Tudi pri izpitih omogočimo uporabo optične ali elektronske lupe, računalnika in drugih informacijsko-komunikacijskih tehnologij, ki so študentu v pomoč pri študiju.
- Izpit napišimo s primerno velikimi črkami in poskrbimo za ustrezen kontrast in obliko zapisa.

3.6 Študenti z gluhoto in naglušnostjo

Kdo so študenti z gluhoto in naglušnostjo

Študenti z naglušnostjo imajo različno stopnjo izgube sluha.

Ločimo lažjo, zmerno, težjo in težko izgubo sluha.

- Oseba z **lažjo izgubo sluha** v tihem okolju sliši in razume glasen govor, sprememba razmer poslušanja (npr. tih govor, hrup, slabše razumljiv sogovornik, oddaljenost od izvora zvoka, slaba akustika ...) pa jim oteži razumevanje govora. Sporazumeva se po slušni poti, lahko pa ima težave pri slušni orientaciji.
- Oseba z **zmerno izgubo sluha** ima precejšnje težave pri sporazumevanju, zlasti v hrupnem okolju, po slušni poti pa se sporazumeva s pomočjo slušnega pripomočka.
- Oseba s **težjo izgubo sluha** ima velike težave pri razumevanju govora po slušni poti, glasove sliši nepopolno in popačeno ter težko razbere posamezne besede, potrebuje zelo glasen govor, da sliši v tihem okolju, v hrupu pa je razumevanje zelo okrnjeno.
- Pri **težki izgubi sluha** lahko oseba le v tihem okolju sliši glasen govor tik ob ušesu.
- Najtežja izguba sluha je **gluhota**, pri kateri niti ojačitev zvoka ne pomaga pri zaznavi slušne informacije.

Zakaj potrebujejo prilagojeno in dostopno izvedbo študijskega procesa in gradiva

Slušna pot je v procesu pridobivanja informacij in tudi učenja izjemno pomembna, še posebej na višjih izobrazbenih ravneh, ko se znanje konstruira tudi z različnimi oblikami skupinskega učenja in diskusije. Te oblike učenja temeljijo na slušnem kanalu oz. kombinaciji zvočnih in vidnih informacij ter medsebojni komunikaciji. Poleg tega imajo lahko študenti z gluhoto oziroma naglušnostjo težave tudi pri razumevanju jezika, ne zgolj pri zaznavanju zvoka. Njihov materni jezik je namreč slovenski znakovni jezik, slovenščino pa podobno kot tuji jezik obvladajo zgolj do določene stopnje. To jim povzroča večje težave tudi na

področju razumevanja besedišča, še posebno bolj abstraktnih besed in strokovnih terminov.

Veliko gluhih in naglušnih oseb lahko povsem razumljivo govori, kar lahko sogovornika zavede, saj misli, da tudi običajno sprejemajo govor. Zaradi tega imajo gluhe in naglušne osebe velike težave pri vključevanju v okolje ter sporazumevanju v različnih vsakodnevnih in življenjskih situacijah (npr. učenje, karierni razvoj, vključevanje v zaposlitev in delo, aktivno preživljanje prostega časa, vzpostavitev socialnih stikov ...).

Razumevanje vsebin, podanih po slušnem kanalu, pogosto otežuje tudi sam prostor. Predavalnice so navadno hrupne, akustika v njih slaba, kar študentom, ki so gluhi ali naglušni in uporabljajo slušne pripomočke, otežuje sledenje pedagoškemu procesu. Poleg tega je za mnoge velika ovira tudi sočasno spremljanje vizualne ponazoritve, demonstracije in verbalnega opisa. Vse to namreč zahteva od študenta povečano koncentracijo, kar ga tudi hitreje utruje.

Kako povečati dostopnost med študijskim procesom

- Kot predavatelji poskrbimo, da nas študenti med govorjenjem vidijo v obraz (med govorjenjem ne pišemo na tablo ali hodimo po razredu, poskrbimo tudi za primerno osvetlitev itd.), da govorimo jasno in s primerno hitrostjo. Naš govor naj bo razločen, ritem govora pa naj bo počasnejši (posvetujte se s tolmačem in študentom o njihovih preferencah oziroma potrebah).
- Vnaprej posredujmo informacije o poteku učnega procesa in gradiv. Pomembne strokovne besede razložimo, zapišemo na tablo ali jih posredujemo vnaprej kot del gradiva, da študentu olajšamo seznanitev z njimi in razumevanje.
- Pomembne ustne informacije ali navodila dodatno podajajmo individualno.
- Spodbujajmo rabo dobrih komunikacijskih veščin (npr. preverimo razumevanje študenta, govori naj le ena oseba naenkrat, ponovimo pomembna navodila ali vprašanja).
- Prisotnost tolmača, ki prevaja besedni govor v slovenski znakovni jezik in obratno.

- Kot predavatelji prilagodimo kompleksnost svojega izražanja. Študenti z gluhoto in naglušnostjo namreč težje sprejemajo tudi informacije, ki so na prosojnicah ali v literaturi podane v pisni slovenščini. Med predavanji gluhi in naglušni študenti s težavo spremljajo tako predavatelja kot prosojnice.
- Čim več informacij posredujmo tudi vizualno (npr. navodila ali diskusijska vprašanja projiciramo na tablo).
- Poskušamo zagotoviti dobre prostorske razmere (npr. zagotovimo si manjšo predavalnico z dobro akustiko, osvetlitvijo in U- ali krožno postavitvijo, da lahko študent vidi tudi druge študente). Študent naj sedi v sprednjih vrstah blizu predavatelja.
- Omogočimo uporabo FM-sistema, indukcijske zanke za ojačenje govora ali druge tehnologije ter jih individualno usposobimo za uporabo specifične opreme (omogočimo jim dodatno razlago ali videodemonstracijo).
- Zagotavljamo pomoč in podporo pri oblikovanju zapiskov pri predavanjih ali diskusijah v predavalnici.
- Poskrbimo za premore med učnim procesom, da se lahko študent in tolmač odpočijeta.

Kako povečati dostopnost gradiv

- Uporabljamo poenostavljen in manj kompleksen jezik gradiv (tj. skripte, literatura, prosojnice itd.) ob ohranjanju kompleksnosti vsebine.
- Vsebine prikažemo tudi grafično ali v miselnih vzorcih.
- Omogočimo jim uporabo povzetkov obsežnejših besedil.
- Filme in videoposnetke opremimo s podnapisi.

Kako prilagoditi opravljanje študijskih obveznosti

- Omogočimo jim pomoč pri razporeditvi študijskih obveznosti.
- Omogočimo jim daljši rok za pripravo seminarskih nalog in drugih pisnih obveznosti.
- Omogočimo jim daljši čas za pripravo na izpit in daljši čas pisanja izpita.

- Podamo jim jasne informacije o času, kraju in trajanju izpita.
- Omogočimo jim uporabo računalnika in vklop funkcije za preverjanje črkovanja pri pisnih izpitih. Osredotočimo se na vsebino odgovorov in spregledamo slovnične in pravopisne napake, saj ima slovenski znakovni jezik drugačno strukturo.
- Preverimo njihovo razumevanje izpitnih vprašanj.
- Omogočimo jim opravljanje ustnega izpita s pomočjo tolmača za slovenski znakovni jezik.
- Omogočimo jim opravljanje izpita v posebnem prostoru (odvisno od narave izpita).

3.7 Študenti z gluhoslepoto

Kdo so študenti z gluhoslepoto

Gluhoslepota izhaja iz hkratne okvare sluha in vida, pri čemer se prizadeta čutila med seboj ne morejo nadomestiti. Gre za heterogeno skupino posameznikov, ki se deli v štiri podskupine: gluhi in slepi; gluhi in slabovidni; slepi in naglušni ter slabovidni in naglušni. Glede na stopnjo oslabitve sluha ti študenti uporabljajo različne načine sporazumevanja (govorjeni jezik, vizualne oblike sporazumevanja ali taktilne oblike sporazumevanja, ki temeljijo na dotiku), ki se med seboj lahko tudi izmenjujejo in prepletajo.

Zakaj potrebujejo prilagojeno in dostopno izvedbo študijskega procesa in gradiva

Zaradi hkratne oslabitve sluha in vida imajo študenti z gluhoslepoto težave pri vzpostavljanju stikov in komunikaciji z okoljem ter s pridobivanjem informacij. Za premagovanje teh ovir uporabljajo različne pripomočke (npr. korekcijska očala, slušni aparat, polžev vsadek, računalnike s posebnimi programskimi vmesniki, Braillovo vrstico, belo ali rdeče-belo palico, psa vodiča, tolmača, spremljevalca, osebnega asistenta itd.). Potrebujejo individualen in prilagojen pristop.

Kako povečati dostopnost med študijskim procesom

- Upoštevam o osnovne napotke za komunikacijo (dogovor s študentom, kako se bosta sporazumevala; komunikacija neposredno s posameznikom, ne z njegovim spremljevalcem ali tolmačem idr.).
- Omogočimo več krajših odmorov med predavanji.
- Omogočimo uporabo FM-sistema ali indukcijske zanke.
- Študent naj sedi v bližini predavatelja.
- Poskrbimo za primerno osvetlitev prostora.

Kako povečati dostopnost gradiv

- Omogočimo daljši čas izposoje knjižničnega gradiva.
- Tiskamo na nebleščeč papir.
- Uporabimo močne kontraste med besedilom in ozadjem.
- Omogočimo uporabo pripomočkov za povečavo gradiva (npr. elektronska lupa, računalnik s programskim vmesnikom za slepe in slabovidne).
- Študentu vnaprej posredujemo gradivo, ki se bo obravnavalo pri študijskem procesu.
- Zagotovimo, da je gradivo dosegljivo v elektronski obliki.

Kako prilagoditi opravljanje študijskih obveznosti

- Omogočimo podaljšan čas pisanja.
- Omogočimo izredne izpitne roke.
- Oblikovne prilagoditve izpitnega gradiva.
- Omogočimo uporabo računalnika z Braillovo vrstico.

3.8 Študenti z gibalno oviranostjo

Kdo so študenti z gibalno oviranostjo

Študenti z gibalno oviranostjo imajo zaradi različnih vzrokov težave v različnem obsegu in oblikah gibanja. Pri nekaterih gibalno oviranih študentih se lahko pojavijo tudi posebnosti v zaznavanju, govoru in komunikaciji. Težave na področju gibanja lahko umestimo v pet stopenj (Palisano idr., 2007):

- Oseba ima ob ohranjeni zmožnosti hoje in teka težave s koordinacijo in ravnotežjem.
- Oseba ima težave pri hoji na neravnem terenu in daljši razdalji, pri tem si pomaga s pripomočki (hodulje, prilagojeno kolo, invalidski voziček, pomoč druge osebe).
- Oseba hodi s pripomočki (prilagojeno kolo, hodulje).
- Oseba uporablja invalidski voziček.
- Oseba uporablja invalidski voziček ter ima težave z gibanjem rok, nog in pri obvladovanju glave.

Zakaj potrebujejo prilagojeno in dostopno izvedbo študijskega procesa in gradiva

Gibalna oviranost ovira in otežuje vključevanje in sodelovanje posameznika v različnih motoričnih dejavnostih, saj se lahko pri študentu pojavijo težave pri hoji, s premikanjem po prostoru in z izvajanjem določenih telesnih gibov. Otežena in omejena je lahko tudi uporaba rok.

Študenti, ki so gibalno ovirani, v izvajanje dejavnosti vlagajo več fizičnega napora, zato se tudi hitreje utrudijo. To lahko vpliva na njihovo zbranost in sposobnost učenja ter zviša potrebo po počitku.

Kako povečati dostopnost med študijskim procesom

- Zagotovimo fizični dostop do fakultete in prostorov, v katerih se izvajajo študijske in obštudijske dejavnosti, ter delovnega prostora (npr. parkirno mesto ob fakulteti, vstop v stavbo brez ovir, klančine, dvižne ploščadi in prilagojena dvigala

za premagovanje ovir, dosegljive kljuke na vratih, vrata na senzor, dosegljiva in uporabna stikala za luč in priklic dvigala, gladke in ravne talne površine, prilagojene sanitarije itd.).

- Zagotovimo mu dovolj širok in visok delovni prostor na lokaciji, ki je zanj dostopna, dovoljuje obrat z vozičkom in ne ovira pogleda drugim študentom.
- Pri pogovoru se usedemo, da smo na enaki višini in lažje vzdržujemo očesni kontakt.
- Zagotovimo redne in dovolj dolge odmore, da lahko študent poskrbi za svoje osebne potrebe in za sprostitev mišic.
- Študentu vnaprej posredujemo gradiva, ki se bodo obravnavala, in jih po potrebi prilagodimo.
- Kako povečati dostopnost gradiv? Večini primerov ne potrebujejo posebne prilagoditve gradiv. O morebitnih potrebah po prilagoditvi gradiv se pogovorimo neposredno s študentom.

Kako prilagoditi opravljanje študijskih obveznosti

- Po potrebi podaljšamo rok za opravljanje študijskih obveznosti oziroma pri pisanju izpitov.
- Po potrebi omogočimo študentom prilagojeno opravljanje izpita, ki lahko vključuje enega ali več odmorov, opravljanje v več delih, opravljanje izpita s pomočjo računalnika ali druge prilagojene opreme itd.

3.9 Študenti s psihosocialnimi težavami

Kdo so študenti s psihosocialnimi težavami

Psihosocialne težave se lahko pojavijo pri komer koli in kadar koli. Študenti s psihosocialnimi težavami imajo:

- **težave v čustvovanju in/ali duševne stiske**, kot so anksioznost, depresija, menjava razpoloženja ipd.;
- **težave v vedenju**, ki so posledica neprijetnih čustev (razdražljivosti, jeze, agresije ipd.);

- **težave zaradi zunanjih okoliščin** oziroma specifičnih ali izrednih socialnih razmer (npr. smrt v družini, nasilje, revščina ipd.).

Zakaj potrebujejo prilagojeno in dostopno izvedbo študijskega procesa in gradiva

Študenti s psihosocialnimi težavami so pogosto upravičeno odsotni s predavanj in vaj, bolezenska stanja pa močno vplivajo na njihovo sposobnost učenja in redno opravljanje študijskih obveznosti. Psihosocialne težave in spoprijemanje z njimi (npr. zdravila, hospitalizacija) lahko vplivajo na vsakodnevno delovanje posameznika, npr. na skrb zase, socialne odnose, prilagajanje, akademsko uspešnost ipd. Če študentu s psihosocialnimi težavami zagotovimo ustrezne prilagoditve, mu to olajša pridobivanje in izkazovanje znanja ter pozitivno prispeva k zmanjšanju težav na različnih področjih.

Kako povečati dostopnost med študijskim procesom

- Vzemimo si dovolj časa za pogovor. Stiske obravnavajmo resno in bodimo pri tem razumevajoči, sočutni, empatični, pristni, odprti in iskreni. Ne obsojajmo ga, ne pritiskajmo nanj in ga ne kritizirajmo. Bodimo fleksibilni pri upoštevanju študentovih potreb. Poskušajmo ga spodbuditi, da si poišče ustrezno pomoč.
- Dovolimo odsotnost iz študijskega procesa in razmislimo o možnostih drugačnega opravljanja obveznosti, kadar je to mogoče oziroma smiselno.
- Študentu omogočimo krajše odmore med študijskim procesom. Priporočamo, da sedi blizu vrat, da lahko nemoteno zapusti prostor, ko potrebuje odmor.
- Ustvarimo mirno okolje, s čim manj motečimi dražljaji.
- Ponudimo mu podporo pri iskanju tutorja ali sošolca, ki mu lahko posreduje zapiske ob morebitni odsotnosti ali hospitalizaciji.
- Študentu ponudimo individualno povratno informacijo o njegovem delu.

Kako povečati dostopnost gradiv

- Študentu vnaprej posredujemo gradivo, ki se bo obravnavalo pri študijskem procesu.
- Zagotovimo, da bo gradivo dosegljivo v elektronski obliki.

Kako prilagoditi opravljanje študijskih obveznosti

- Omogočimo daljši čas za opravljanje ustnega/pisnega izpita ter drugih nalog in obveznosti.
- Omogočimo jim izredne izpitne roke.
- Omogočimo jim opravljanje študijskih obveznosti v več delih.

3.10 Študenti z dolgotrajno oziroma kronično boleznijo

Kdo so študenti z dolgotrajno oziroma kronično boleznijo

Skupina dolgotrajno bolnih študentov je zelo heterogena, saj zajema vse študente s katero koli dolgotrajno ali kronično boleznijo (trajanje več kot tri mesece), telesnimi poškodbami in/ali dolgotrajnejšo rehabilitacijo ter z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Bolezen je lahko na zunaj opazna ali pa ne.

Zakaj potrebujejo prilagojeno in dostopno izvedbo študijskega procesa in gradiva

Vse bolezni niso nujno opazne na zunaj, vseeno pa lahko študenta ovirajo pri študiju. Dolgotrajno bolni študenti potrebujejo prilagoditve, ker so lahko pod vplivom zdravil zaspani, nemirni, imajo slabšo pozornost in spomin itn. Prav tako so zaradi bolezni lahko pogosteje odsotni, kar jim otežuje opravljanje študijskih obveznosti.

Kako povečati dostopnost med študijskim procesom

- Omogočimo manjši delež prisotnosti v študijskem procesu oz. nadomestne obveznosti v primeru odsotnosti zaradi bolezni.
- Omogočimo krajše odmore med predavanji, vajami, seminarji
...
- Pomagamo študentu pri iskanju tutorja ali sošolca, ki mu lahko pomaga z zapiski in pri reševanju morebitnih težav.
- Govorimo jasno in počasi. Povzemamo glave točke predavanja.
- Študentu prilagodimo praktične naloge, ki jih mora opraviti.

Kako povečati dostopnost gradiv

- Gradiva posredujemo vnaprej.
- Zagotovimo oddaljen dostop do študijskih gradiv.

Kako prilagoditi opravljanje študijskih obveznosti

- Omogočimo podaljšan čas pisanja izpita in daljše roke pri oddaji pisnih in drugih izdelkov (seminarske naloge, poročila ...).
- Omogočimo pisanje izpita v ločenem prostoru.
- Omogočimo opravljanje preizkusov po delih.
- Študentu omogočimo izbiro, ali želi opravljati ustni ali pisni izpit.
- Omogočimo uporabo IKT.

Viri:

- CAST (2018). *Universal Design for Learning Guidelines version 2.2*. <http://udlguidelines.cast.org>
- Jakšič Ivačič, Ž., Fricelj, N., Košak Babuder, M., in Knez, M. (2020). *Poučevanje študentov s posebnimi potrebami*. Univerza v Ljubljani. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-IEWOHMLI>
- Košak Babuder, M., Pulec Lah, S., in Javornik, K. (2022). Vključenost študentov s posebnimi potrebami v visokošolski prostor z vidika visokošolskih pedagoških delavcev: izzivi in dobre prakse. V M. Pavlič (ur.), *Specialnopedagoški vidiki inovativnih pristopov k učenju in poučevanju študentov s posebnimi potrebami v visokošolskem prostoru* (str. 29–56). Založba Pedagoške fakultete. <https://zalozba.pef.uni-lj.si/index.php/zalozba/catalog/book/200>
- Košak Babuder, M., Pulec Lah, S., Štemberger, V., Javornik, K., Tivadar, H., Podlesek, A., Alič, L., Vršnik Perše, T., Schmidt, M., Licardo, M., Rutar, S., Kiswarday, V. R., Drljić, K., in Leban, U. (2018). *Študija o stanju ureditve posebnih skupin študentov v visokem šolstvu: nacionalna študija – poročilo*. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/Visoko_solstvo/Statistika_in_analize/StudijaPosebneSkupineVStudentov.pdf
- Magajna, L. (ur.) (2008). *Koncept dela: Učne težave v osnovni šoli*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. http://www.ucne-tezave.si/files/2016/10/Koncept_dela_Ucne_tezave_v_OS.pdf
- Palisano, R., Rosenbaum, P., Bartlett, D., in Livingston, M. (2007). *Gross motor function classification system: expanded and revised*. McMaster University, CanChild Centre for Childhood Disability Research. https://www.canchild.ca/system/tenon/assets/attachments/000/000/058/original/GMFCS-ER_English.pdf
- Vrhovski Mohorič, M., in Pulec Lah, S. (2022). Izhodišča za ureditev dostopnega in učinkovitega študija študentov s posebnimi potrebami. V M. Pavlič (ur.), *Specialnopedagoški vidiki inovativnih pristopov k učenju in poučevanju študentov s posebnimi potrebami v visokošolskem prostoru* (str. 13–27). Založba Pedagoške fakultete. <https://zalozba.pef.uni-lj.si/index.php/zalozba/catalog/book/200>